

niets te krijgen (was) tegen geld, wèl tegen *barang*' (goederen), 'vooral kleding'¹ – kleding was er dus een belangrijk ruilmiddel geworden.

Van Borneo kennen wij o.m. de belastingopbrengsten: in '42 f 2,4 mln, in '43 f 3 mln, in '44 f 8,9 mln, in '45 (tot augustus) f 2,3 mln – een opmerkelijke daling die aangeeft in welke mate het Japanse bestuur slechter was gaan functioneren. Buiten de grotere bewoonde plaatsen werden de daarvoor in aanmerking komende belastingen (bijvoorbeeld op de jacht en op het vellen van bomen) ingevorderd door de *desa*- of stamhoofden die daar per maand f 90 voor ontvingen en bovendien 4 % van alle ingevorderde bedragen mochten behouden.

Tenslotte hebben wij een beschrijving van de toestand welke bij de bevrijding op Nieuw-Guinea in Hollandia en omgeving werd aangetroffen. 'De Papoea's hier in de omgeving hebben', rapporteerde begin juni '44 de betaalmeeester van het Nederlands-Indisch bestuursteam dat er was ingezet,

'voor een groot deel de producten uit hun tuinen verloren . . . De Japanners betaalden aanvankelijk 20 cent per dag als koelieloon, later 25 cent. Van één kant wordt beweerd: zonder voedsel (Hollandia), anderzijds beweerde iemand: met eten . . . Men gaf mij een idee van prijzen door de Jappen voor goederen betaald: f 2 voor een varken en 15 cent voor een kip. Zij schoten eerst en betaalden daarna. Het aantal varkens in de *kampongs* is dan ook nog slechts zeer gering, kippen zijn een zeldzaamheid.

De Japanners brachten aan goederen wit zijden en kunstzijden stoffen in van slechte kwaliteit en toiletartikelen en snuisterijen; kleine ijzerwaren ontbraken geheel. De waren werden ter verkoop aangeboden direct na uitbetaling van de koelielonen, terwijl in de grotere plaatsen de Chinese *toko*'s nog open waren. Deze hadden blijkbaar nog wat oude *stock*, want zij betrokken niets van de door de Japanners ingebrachte goederen.'²

Sumatra

Wat de sociaal-economische toestanden op Sumatra betreft, hebben wij slechts gegevens met betrekking tot de inkrimping van het tabaksareaal, de zwarte prijzen in Medan, de situatie in Atjeh en de behandeling van

¹ H. J. B. J. Lubbers: Dagboek, 27 mei 1945 (IC). ² Brief, 5 juni 1944, van W. C. Heybroek aan de Nederl.-Ind. Comm. te Melbourne, p. 1-3 (ARA, MK, M 102, N.I., 1-4).